

MEMORIALE. Een eeuw katholiek leven in Nederland; door Herman Pijfers en Jan Roes (samenst.). Waanders, Zwolle, 1996. 400 p., f 115,00. ISBN 90-400-9723-2.

Het Nederlands katholicisme is in de afgelopen 25 jaar al diverse malen in beeld gebracht. Uitgeverij Ambo maakte eind zestiger jaren de start met *Uit het rijke Roomsche Leven* (een documentair boek over de jaren 1925-1935, samengesteld door Michel v.d. Plas): een boek waarin aan de hand van een uitgebreide verzameling teksten, foto's en advertenties een beeld werd gegeven van een tijdperk en een levensstijl die voorgoed voorbij leken te zijn. In 1973 volgde *De kerk gaat uit*, een familie-album met 380 foto's van een halve eeuw katholiek leven in Nederland, opnieuw door Michel v.d. Plas samengesteld – samen met Jan Roes – en eveneens uitgegeven door Ambo. In dit platenboek werd "een wereld vastgelegd, die onherroepelijk achter ons ligt en die al zo ver lijkt dat zelfs herinneringen eraan beginnen te vervagen" (Een jaar later verscheen bij Ambo van de hand van Ben v. Kaam en Anne v.d. Meiden de protestantse pendant: *De dominee gaat voorbij*, een familie-album van driekwart eeuw protestants leven in Nederland.) Eind 1996 kwamen Herman Pijfers en Jan Roes met *Memoriale*: een fotoboek over katholiek Nederland in de twintigste eeuw, uitgegeven door Waanders in Zwolle. Een lijvig en goed verzorgd fotoboek dat met ruim 700 foto's uit vele archieven en collecties een zo authentiek mogelijk beeld wil geven van het leven van Nederlandse katholieken in deze eeuw. Een boek dat KDC-medewerker Herman Pijfers al tien jaar geleden voor ogen had, en waarvan de aanleiding in de jaren vijftig lag, toen hij na enig aandringen bij een pastoor het Liber Memoriale (parochiekroniek) mocht inzien. De veronderstelling dat ook andere parochiekronieken wel eens interessante gegevens zouden kunnen opleveren, werd bewaarheid toen het Katholiek Documentatie Centrum (KDC) alle parochies verzocht hun memoriale op te sturen. De honderden toegezonden kronieken bleken inderdaad een schat aan gegevens te bevatten. Samen met een selectie uit ongeveer 100.000 (!) foto's uit foto-archieven als dat van De Spaarnestad en KLIB (Katholiek Leven in Beeld) leidde dit uiteindelijk tot het schitterende, 400 pagina's tellende boek *Memoriale*.

Ondanks de vele ondersteunende teksten en bijschriften die op zich alleen al een massa informatieve teksten opleveren, is *Memoriale* een echt kijkboek geworden; een kijkboek, waarin tientallen nooit eerder gepubliceerde foto's staan. Tezamen geven zij een werkelijkheidsgetrouw beeld en uniek panorama van 75 jaar katholiek leven in Nederland. Het boek draagt daarom zeker bij tot een beter begrip van de geschiedenis van het katholiek volksdeel, dat "tot de grootste raadsels van de Nederlandse historie in de twintigste eeuw behoort", zoals de auteurs in hun inleiding stellen.

Pijfers en Roes hebben hun *Memoriale* chronologisch opgebouwd in drie hoofdperioden: *Wij roomsen* (1920-1945), *Onderweg* (1945-1965) en *Kruispunt* (1965-heden). Elke periode wordt kort ingeleid met een uitstekend en interessant historisch overzicht van feiten en ontwikkelingen, waarin aandacht wordt besteed aan een groot aantal facetten: een stukje moderne kerkgeschiedenis in notendop! Hun beeldverslag wordt voorafgegaan door een beknopte inleiding over de r.-k. parochie in Nederland. Het naslagwerk wordt afgesloten met een literatuur- en bronnenlijst, gegevens over de foto's en een hoofdstuk over kerncijfers. Een register met ruim 1200 lemma's verwijst naar uitleg en toelichting bij de afgebeelde personen, plechtigheden en voorwerpen.

Bladerend, kijkend en lezend in deel 1 (1920-1945) viel mij een drietal zaken op. Eén: veel

gebruiken en rituelen die thans nog in zwang zijn, worden als echt verleden tijd beschreven, zoals het halen van een askruisje op Aswoensdag, het elkaar toewensen van een zalig Pasen, Kerstmis of Nieuwjaar, een Christoffel aan je sleutelhanger of in de auto, ziekenzalving en het bidden van de rozenkrans enzovoort. Twee: de prominente aanwezigheid van togen, pijen en habijten van wereldheren, paters, fraters, broeders en zusters en het paars (hoewel alle foto's zwart-wit zijn) van prelaten en kerkvorsten. Ze laten zien, welk een geweldige invloed deze hadden op het maatschappelijk en politiek leven van die tijd. Ook onderwijs, gezondheidszorg, sport en ontspanning waren ermee doordrenkt. Drie: jammer dat van bepaalde gebeurtenissen (zoals eerste en plechtige communie, kerkgang) slechts weinig of geen fotomateriaal beschikbaar is: de pastoor weigerde kennelijk meestal toestemming te geven om te fotograferen in de kerk.

De beelden in deel 2 (1945-1965) worden herkenbaarder omdat je deze vanuit eigen ervaring en beleving (ik ben geboren in 1947) hebt meegemaakt. De foto's worden ook technisch beter en inhoudelijk gezien, dynamischer. Duidelijk wordt, welke grote veranderingen de Nederlandse katholieke gemeenschap in deze jaren heeft doorgemaakt: van 'roomsch in alles' naar 'Gods Volk onderweg'. Ondanks het Bisschoppelijk Mandement van 1954 voltrekt zich in het binnenste van het katholiek leven een stille revolutie, zoals de auteurs deze periode karakteriseren. De katholieken ontworstelen zich van de dwingende kerkelijke moraal en het strakke keurslijf van kerkelijke regels en wetten. Voorlopig hoogtepunt vormt het Tweede Vaticaans Concilie (1962-1965) en de liturgische vernieuwingen die daaruit voortkwamen.

Met het verdwijnen van de *Katholieke Illustratie* (1968) viel een belangrijke bron voor het systematisch vastleggen van katholiek leven weg. Toch ontbreekt het in deze *Kruispunt*-periode (1965-heden) bepaald niet aan foto's, nogal eens door vrouwelijke fotografen gemaakt. Een periode, die gekenmerkt werd door de vernieuwing na Vaticanum II (met name op liturgisch gebied), door talloze conflicten tussen de Nederlandse kerkprovincie ('de riskante kerk') en Rome: het PINK en het Pastoraal Concilie, de Nieuwe Katechismus, Acht Mei, Mariënburg en de 'tegenhanger' Contact Rooms Katholieken (CRK), bisschopsbenoemingen die veel stof deden opwaaien, de bijzondere bisschoppensynode. Een periode ook, waarin enerzijds de kerkelijke betrokkenheid nog verder afnam (onderzoeken *God in Nederland I en II* resp. in 1968 en 1979), het priestertekort duidelijk zichtbaar werd, de kerkelijke infrastructuur verder afbrokkelde en het ontzuilingsproces in gang werd gezet; anderzijds bloeide de basisbeweging op, ontstonden talloze parochiële werkgroepen met vooral vrouwelijke vrijwilligsters, kwamen er pastorale werk(st)ers of diakens en werd hard gewerkt aan 'parochie nieuwe stijl'. *Memoriale* sluit met een voorzichtig optimisme ten aanzien van de toekomst: de spanning in de verhouding Nederland-Rome is afgenomen en de situatie genormaliseerd, de auteurs signaleren een herleving en hernieuwde belangstelling voor religie en oude rituelen zoals processies en bedevaarten die her en der weer opleven. Niet voor niets eindigt *Memoriale* met het prachtige lied *De steppe zal bloeien*.